ئەدیب وگزیری پۆلیس [1]

کێشەی ئەدەب وسیاسەت لە ولآتە سۆشیالیستەکان

نوسینی: جۆرج بالوشی هۆرفات

وەرگێرانی: محەمەد هەریری

پێشەکی

دیاردەیەکی سەرنج ڕاکێشەر هەیە لە مێژووی حیزبە کۆمەنیستەکان، ئەودیاردەیەش ئەوەیە کە حزبە کۆمونیستەکان لەماوەی خەبات کردنیان واتە پێش ئەوەی دەسەلآت بگرنە دەست سەربەستیەکی زیاتر دەدەن بەئەندامانی حیزب، بەلآم هەرکە جلەوەی حوکم ودەسەلآتیان گرتە دەست ئەوە ڕۆژ بەڕۆژ ئەو سەربەستیەیان لێ گلدەدەنەوە و چەپۆکی دیکتاتۆریەت تونتر دەبێت، لینین لە نوسراوی (ڕێکخراوی حیزبی و ئەدەبی حیزبی) پێ لەسەر پەیوەندی ئەدەب بەڕۆحی حیزبەوە دادەگرێت بریاردەدات بەوەی دەبێت (پەیامی ئەدەب بەشێکی تەواوکەری پڕۆسێسی حیزب بێت) کەچی لەنوسینەکانی پێش هەلگیرسانی شۆڕشی ئۆکتۆبەر هەست بە هەناسەیەکی قولتر و سینگێکی فراوانتر دەکرێت لەبەردەم ئازادی ڕەخنەدا!!

ستالین دەیوت: (ئاسان نی‌یە یەکێکی وەك من بە هەلدابچێت) ئەو نێرگزیەتەی ستالین زۆر بەزەقی لەسەردەمی حوکمرانیدا ڕەنگی دایەوە ١٩٢٤-١٩٥٣، لەسەرەتادا دیکتاتۆریەتی پڕۆلیتاریای کردە مێردەزمەی یەکیەتی سۆڤیەت دوایی گۆڕی بەدیکتاتۆریەتی حیزب، ئینجا هێدی هێدی بازنەکەی بچوك دەکردەوە تاکردی بەدیکتاتۆریەتی تاکە کەسی خۆی یاکردی بە عیبادەتی شەخسی "Personal Cult"، ئەوە بوو لەیەکەم کۆنگرەی نوسەرانی سۆڤیەت١٩٣٤ ڕێبازی ڕیالیزمی سۆشیالیزمی داهێنا ووەسفی‌ئەدیبانی کرد بە (ئەندازیارانی ڕۆحی مرۆڤایەتی) وڕایگەیاند کەدەبێت ئەدیبان لەمەو دوا پەیڕەوی ڕیالیزمی سۆشیالیزم بکەن کرێکاران پەروەردە بکەن بەگیانی سۆشیالیزمی. هەر ئەدیبێکیش پاپەندی سیاسەتی دیاریکراوی حیزب نەبوایە ئەوە بە بیانوی لادانی لە هێلی دەفگرتووی‌حیزب ولایەنگری کردنی بۆرژوا وجیهانی سەرمایەداری پەلکێش دەکرا بەرەو بەفرستانی سیبریا وئۆڕال، نوسراوەکانیشیان لە بازاڕ وکتێبخانەکان گل دەدرایەوە لەوانەشبوو لەدرەنگە شەوێك دا درابایە بەر دەستڕێژی‌گوللەی (K. G. B.پۆلیسی نهێنی) .

لە پاش کۆچ کردنی ستالین، جۆرێك لە سیاسەتی والآکردن (الانفتاح) ڕێی پێدرا، بەلآم هێلەگشتی‌یە کەی سیاسەتی حیزب بەرامبەر بەنەیارانی حیزب و ئەدیبان هەر وەك خۆی مایەوە. کۆنگرەی دووەمی یەکیەتی نوسەرانی‌سۆڤیەت پێشکەوتنێك بوو بەرەو دواوە!! چونکە کۆنگرە بڕیاری‌دا لەسەر سەرپێ سپاردنێکی ڕەها بۆ حیزب!!

کەوابوو قۆناغی نیکیتا خرۆشۆف هەر هەمان هەلۆێست بوو سەبارەت بە ئەدەب و ئەدەبیات. لەکۆنگرەی سێیەمی یەکیەتی نوسەرانی سۆڤیەتدا وتی: (ئەدیبەکان یاریدەدەری چالاکی حیزبن لە پەروەردە کردن و گۆشکردنی کرێکاران بە گیانی کۆمەنیستی) .

بەو پێیە دەتوانین بلێین ئەدیبانی سۆڤیەت وولآتانی بلۆکی سۆشیالیزمی لە سێ گەمارۆی کۆنکریتیدا بەند کرابوون:-

یەکەمیان: (گەمارۆی زمانەوانی: هەروەك لەسەرەتای ئەو کتێبەدا هاتوە: زمان لە ژیانی ڕۆژانەی حیزبی کۆمونیستیدا ئامرازێکی گەلێك ترسناك وورد وگرنگ بوو پێویستی دەکرد وشەکان بە پێی ڕێنمویی دەستەواژە وزاراوە پەسند کراوەکان بەکار هێنرابان. ئەو وشەیەی سەرکردەی مەزن بەکاری هێنابا دەبوایە هەموو ئەدیب و نوسەرێك بەکاری بهێنن بەبێ گۆڕان، قوڕ بەسەری ئەوەی شتێکی دەخستە سەر یا شتێکی لێ کەم دەکردەوە، بەو پێیە ئەدیب ونوسەران لە ترسێکی بەردەوام دا دەژیان، ترسیش قەلآچۆکەری داهێنانە، بۆیە ئەگەر بەرهەمی ئەدیبانی پێش شۆڕشی ئۆکتۆبەر وپاش شۆڕشەکە بەراورد بکەین بۆمان

[1] ناوی کتێبە لە عەرەبی‌دا:"الادیب ومفوض الشرطة"
دار الکاتب العربی للتألیف والترجمة – بیروت.

Kurdistan.net

بەدیار دەکەویت کە ئەو ئەدەبەی گۆگۆل و تۆلستۆی ودیستۆفسکی دەیان نووسی هەر بۆ بەراورد ناشێت لەگەڵ ئەو ئەدەبە پڕو پاگەندەیی یەی پاش شۆڕش کەخاڵی‌یە لە گیانی داهێنان و جوانکاریدا.

دووەم: ئابلوقەی فیکری: ئەدیبان لەولاتە کۆمەنیستەکاندا بۆیان نەبوو هیچ بەرخوردێکی ڕۆشنبیری و فیکری‌یان هەبێت لە گەڵ فیکرو ڕۆشەنبیری ولاتانی دەرەوەی جیهانی کۆمەنیستی. بۆ نمونە فادییێف کە چواردە ساڵان دیکتاتۆری ئەدەبی سۆڤیەتی بوو واتا سکرتێر وسەرۆکی یەکیەتی نووسەران بوو، دەربارەی نوسەرە ڕۆژئاواییەکان گوتی: (ئەگەر کەمتیارێ بیتوانیبایە لە سەر تایپێك (گابعە) کاری کردبایە یا چەقەلێك توانای بەکارهێنانی قەڵەمی هەبوایە، دەیانتوانی ئەو شتانە بنوسن کە ت. س. ئەلیوت ویۆجین ئۆنێڵ ودۆسی باسوس وجان پۆڵ سارتەر وئەندرێ مارلۆ دەیان نووسی!!!

سێیەم: ئابلۆقەی سەفەر کردن: ئەم ئابلۆقەیەش ئەگەر لەوانی تر سەختتر نەبێت کەمتر نەبوو. بەدرێژای فەرمانڕەوای کۆمەنیستی هەتا هەڵوەشاندنەوەی یەکیەتی سۆڤیەت سەفەر کردن قەدەغە بوو بۆ ئەدیبان وهەموو هاولاتیەك. بێ گومان سەفەر کردن ودنیا دیتن وشارەزابونی چۆنیەتی بیرکردنەوەی خەڵکانی‌ترلە ولاتانی تر گەلێك خزمەت بە ئاستی ڕۆشنبیری ئەدیب ودەوڵەمەندکردنی فیکری دەکات وهانی دەدات شان بەشانی سەردەم بڕوات بەڕێوە. بۆیە هەروەك ئەو کتێبە باس دەکات ئاماژە بۆ کردنێکی زۆر دەکرا بۆ سنوری داخراوی یەکیەتی سۆڤیەت هەر وەك لە شیعرەکەی (ئەفگینی ئەفتو شنکۆ) بە دیار دەکەوێت کە گلە وگازاندە دەکات لە سنورە داخراوەکان وحەزدەکات لە بۆینس ئایرس وشەقامەکانی نیۆرك بسوڕێتەوە ولە لەندەن خەڵك ببینێت لەگەڵ منداڵ وخەلك وهەموو کەسێك بدوێت، لەپاریس سواری پاس بێت!! بەلاَم ئەم قسانە وڕێنەی بۆرژوازی بوون لەلایەن فەرمانڕەواکانی سۆڤیەت!!

ئێمەی کوردیش وەك ژمارەیەکی زۆری ئەو نەتەوانەی سەر ڕوی زەمین بەبەرق وباقی ئەو ئەدەبە فریودرابووین وگۆرانیمان بۆی دەچڕی. ئەوەتە دکتۆر (عزالدین مصگفی رسول) لەکتێبی (الواقعیه فی الادب الکردی) دەڵێت: "ئەدەبی ڕیالیزمی کوردی وەك قوتابخانەیەکی ئەدەبی خاوەن سیما وڕوخساری خۆی، لەپاش جەنگی جیهانی دووەم دامەزرا، گۆرانیش ڕێبەری ئەم قوتابخانەیە". ئەو حوکمە پێویستی بەلێوردبونەوەیەکی زۆر هەیە چونکە کورد لە هەلومەرجێکی تایبەتی وکۆمەلاَیەتی دەژی هەروەك ئیسماعیل بێشکچی دەڵێت: "کوردستان ولاتێکی خاوەن پلەیەکی نزمترە لەپلەی ولاتێکی کۆلۆنی، کوردیش نەتەوەیەکە خاوەنی پلەیەکی نزمترە لە پلەی خەڵکی بە کۆلۆنیکراو. ولاتێکی بێ ناسنامە ونەتەوەیەکی بێ پێناسنامەیە" لە سەردەمی ڕژێمیش لەنوسینی کاڵ وکرچ ووڕێنە شعر وشیعری تەلیسماوی وئالۆز هیچی ترمان نەدیت. ئێستاش لە بەشە باکوری کوردستان لە پاش ڕاپەڕینەکەی بەهاری ١٩٩١ پاش ئەوەی جۆرە ئازادیەك بەرقەرار بوو هەندێك کۆمەنیست دەیانەوێت جارێکی تر ئەدەبی پڕوپاگەندەی پاشکەوتوی کۆمەنیست بەسەر گەلی کورد ساغ بکەنەوە چەند قۆناغێکیش ڕزگاری و سەربەخۆیی کوردستان دوا بخەن بەوەی ئێمەش لە کوردستان حەفتا ساڵێك بەدوای کلاَوی بابردوی‌کۆمەنیست بکەوین، نێوەندی ئەدەبی کوردیش بخەینە ناو بۆتەی ڕیالیزمی‌سۆشیالیزم. لە کۆتای دوای ئاکامە بەدەکان بلێین: ببورن هێشتا قۆناغی بەرقەرار بوونی سۆشیالیزم نەهاتبو، هەڵەکە هەڵەی جێبەجێ کردن بوو ئەگینا سۆشیالیزم فیکرەیەکی هەمیشە زیندووە!

خوێنەری ئازیز: ئەو کتێبەی بەردەستت کەکاك (م. هەریری) بۆی وەرگێڕاندونەتە سەر زمانی شیرینی کوردی، بەپێی زانینی خۆم تاقە کتێبێکە لەو بابەتە بەو قەبارەیە نوسرابێت چونکە نێوەندی ڕۆشەنبیری و ئەدەبی کوردی هەردەم بەشێوەیەکی سادەو ساویلکانە درۆ ودەلەسەکانی ئامێری پڕوپاگەندەی سۆڤیەتیان دوبارە دەکردەوە بەشان وباڵی ئەو ئەدەبە فریودراوەیان هەڵدەگوت. . هیوادارم ئەو کتێبە کەلێنێکی بەرچاوی پڕکردبێتەوە لە کتێبخانەی کوردی.

سەلام ناوخۆش

١٩٩٣-٧-٢٠

kurdistan net

ئەدیب وگزیری پۆلیس [2]

کێشەی ئەدەب وسیاسەت لە وڵاتە سۆشیالیستەکان

بەشی یەکەم

"لەمەو بەرو ئێستاو لەمەو دواش حزبی کۆمەنیستی بەتەنها فەرمانڕەوایە لەسەر بیرو هۆشمان دەربڕی ڕاو ئاوەتەکانمانە، هەروەما سەرکردەو ڕێکخەری گەلە لە گشت قۆناغەکانی خەباتیدا لەپێناوی کۆمەنیزمدا" پراڤدا، ٦ی گەلاوێژ ساڵی ١٩٥٦

"تاکایەتی دوژمنی هەرەگەورەی سەربەستی باڵایە" پراڤدا

"حیزب بەبازوی پۆلایی خۆی دەجەنگێ لەدژی پێدزە (تسلل) کردنی هەر بیروباوەڕێکی نامۆ بۆ ناو ئەدەب و هونەردا. . پێویستە چەکی ئایدیۆلۆژیمان هەردەم ئامادە وتەیاربێت وبەبێ ساتمە کردن کار بکات" خرشۆف لەلێدوانێکیدا لە یەکیەتی نوسەرانی سۆڤیەتدا لە ساڵی ١٩٥٧.

"پێویستە ئەدەب ببێتە ڕەوڕەوە وبورغی لە ئامێری مەزنی حیزبدا" لینین لە کتێبی (ڕێکخستنی حزبی) .

" پێویستە بابەت و بوارەکانی کارە ئەدەبیەکان سنورداربن: ئەدیب بۆی هەیە یا ستایشی کۆمەڵگای نوێ بکات، یانیش ڕەخنەکانی ئاراستەی کۆمەڵگای کۆنی گەندەڵ بکات " شانغ هین شۆ: لە کۆنگرەی نوسەرانی چین.

"تاك ڕەوێتی بورژوازی سەرچاوەی هەموو شەڕ وخراپەیەکە ودوژمنی یەکەمی کۆمۆنیزمیشە. بۆیە بەبێ لەناو بردنی تاکڕەوێتی ناتوانین کۆمۆنیزمی بنیات بنێین" لوی لینگوی: سەرۆکی یەکیەتیەکانی بازرگانی لە چین.

"نەیاری کردنی حیزب واتا خیانەت کردن و کاولکردنی وڵات وکارەسات هێنان بۆ نەتەوە کەمان" ماوتسی تۆنگ

ئەدەب و گزیری پۆلیس

لینینیزم: ئەدیبەکان شەرێکی ناچارین (شر‌لابد منە)

دەڵێن ناپلیۆن دەربارەی شاعیر گوتویەتی: بێ گومان شاعیر مرۆڤێکی بەهرەمەندە فێری دانانی هۆنراوە بووە هەروەك چۆن سەرباز فێری مەشق دەبێت، بۆیە پێویستە شاعیر گوێ ڕایەڵی فەرمانی سەرۆکەکەی بێت هەروەك چۆن سەرباز گوێ ڕایەڵی لە فەرمانی سەرۆکەکەی دەکات. بەڵام ناپلیۆن لە هەموو بارودۆخێك دا ئەو گوێ ڕایەڵیەی بە شاعیراندا ڕەوانەدەدیت. بەڵکو لێی ڕادەدیتن لەچەند کارێکی گرنگ ئەو گوێ ڕایەڵیە بنوێنن، بۆ نموونە: هاریکاری بکەن بۆ پژاندنی گیانی وڵات پارێزی وئازایەتی لە خەڵکی فەرەنسادا هەروەها کار بکەن بۆ (دابینکردن وپاراستنی وڵات)

زۆرترین و توندترین ورێکترین هەوڵ کەدرابێ بۆ بەردەست کردن وسەربێ نەواندنی ئەدیبان، لەلایەن ڕژێمە کۆمەنیستیەکانەوە دراوە لە سەدەی بیستەمدا. بەڵام ئەزمونە گەورەکانی ئەدەب دەیسەلمێنن کەوا ئەو هەوڵ و تەقەلاّیانە ئاکامی هەردەم سەرنەکەوتنە، هەتا ئەگەر هاتو ئەو ئەنجامە لە ڕێگای پشت بەستنمان تەنها بەسەرچاوە کۆمەنیستەکان بنیات بنێین. لەو کتێبەی بەردەستتدا ئەو ڕێبازەمان گرتۆتە بەر.

شاعیر ناتوانێ گوێڕایەڵی فەرمانەکان بێت وبەمویەك لێی لانەدا هەتا ئەگەر خۆشی بیەوێت، چونکە شاعیر (یاهەر نوسەرێك) ناتوانێ مل کەچ بێت بۆ فەرمانەکان، هەر چەندە بە پەرۆشیش بێت بۆ مەسەلەیەك یان بۆ ڕێبازێك. شاعیر ناتوانێ وەکو سەربازەکانی ناپلیۆن مل کەچ بێت وگوێڕایەڵی بکات، چونکە سەرباز وشاعیر دوو جیهان ودوو شتی لەیەك جیان، جیاوازی ئەرد وئاسمان.

لەو بابەتەدا مرۆڤ توشی چورتم و چەپۆ کێکی زۆر دەبێت، چونکە ئەوانەی بەشداری لەو درامایە دەکەن هاوەڵن لە یەك تیپ دا، بیانەوێ یا نەیانوێ بەریەك دەکەون ودەکەونە بەربەرەکانی، دەتوانین ئەودرامایە ناو بنێین (ئەدیب وگزیری پۆلیس) ئەو دوانەش بە شێوەیەکی حەتمی هەر سنگ وبەرۆکی یەکتری دەگرن! لەسەردەمی کۆمۆنیزمیدا ئەدیب ونوسەر وهونەرمەندان

Kurdistannet

[2] ناوی کتێبە لە عەرەبیدا:"الاديب ومفوض الشرطة"
دار الكاتب العربي للتأليف والترجمة – بيروت.

شەڕێکی ناچاری و ڤیرسیایین، چونکە لە داب ونەریتی بیروباوەڕی کۆمۆنیستیدا ئەو کۆمەڵگایەی کە لەڕۆشنایی بیروباوەڕی مارکسیزم ولینینزم دا دەڕۆن بەڕێوە، بە پێشکەوتوترین وبەرزترین جۆری کۆمەڵگاکانی تردادەنرێت.

لەبەر ئەوە دەبێت مارکسیزم ولینینزم ڕێبەر بێت لەبواری هونەردا. بەڵام ئەوەی هونەرمەند وئەدیبان بە بەرهەمی دەهێنن لەژێر پاڵپەستۆ وزۆرە ملێیدا شتێکی وا ناقۆلایە کە هەرگیز بیر وهۆشی ڕۆشەنبیران پێیان هەرس ناکرێت. بەڵام هەر کە تروسکایەك سەربەستیان بەدی کرد هەر ئەو ئەدیب وهونەرمەندانە دەبنە زمانێك کەتەنها نارەزایی وبێزاری دەردەبڕن.

هەموو ئەو سەردەمانەی کە کۆمەنیستی فەرمان ڕەوا بووە. دەبینین بەناچاری دەمێك فشاریان زیاد کردوە ودەمێکی تر خاویان کردۆتەوە، دەمێك نازی ئەدیبانیان کێشاوە ودەمێکی تر لەسێدارەیان داون وهەڵیان واسیون.

مێژووی ئەدەبی کۆمەنیستی واتا مێژووی تۆقاندن

مێژوی ئەدەب لە ماوەی زیاتر لە چل ساڵدا لە ڕوسیا وئۆکرانیا کۆمارە سۆڤیەتی یە ئاسیایەکان، هەروەها لە لاتڤیا ولیتوانیا وئستونیا لە ساڵی ١٩٤٤ وە، هەروەها لە ئەلمانیای ڕۆژهەلات وپۆلۆنیا وچیکسلۆفاکیا وهەنگاریا ورۆمانیا بولغاریا وئەلبانیا لە ساڵی ١٩٤٥ وە، لە کۆتای دا لە چین وڤیتنامی باکور وکۆریای باکور لە ساڵانی ١٩٤٩-١٩٥٠ یەوە. مێژوی ئەدەب لە نێوان ئەو ساڵانەدا لەو ولاتانەدا ماوەیەکی باش و بە پێزمان دەداتە دەست بۆ توێژینەوەی ئەو بابەتەی کە مەبەستمانە، بەڵام دەبێ ئەوەش بزانین کە ئێمە هەرگیز پشت نابەستین بە جگە لەو ڕاستی وبەیان نامانەی کە بەڵگە نامەکانی کۆمەنیستی خۆیان دانیان پیا ناوە بە ئاشکرایی، یا پەخش کراوە لەو ئێزگانەی کە لە ژێر ڕکێفی حکومەتن یا لەو ولاتانە چاپکراون کەلە خولگەی یەکیەتی سۆڤیەت وچین دا سور دەکەن.

تا ئێستا کەس لیستەیەکی ناوی ئەو نوسەرانەی دانەناوە کە لەجیهانی کۆمەنیستیدا لە سێدارە دراون کە ژمارەیان هەزارەهایە بە دان پێهێنانی ڕاپۆرتە ڕەسمیەکان. ئەوانەش کە بەند کراون یا تا ئێستا لە زیندانن ژمارەیان دەیان هەزارە.

هەروەها لیستەی ئەو گۆڤارە ئەدەبی و هونەریە ساڵانە ومانگانەو ڕۆژانە کە قەدەغە کراون زۆر درێژە، ئەو ئەدیب و هونەرمەندانەی کە لە لیستەی ڕەش تۆمارکراون ژمارەیان دەیان هەزارە.

ئەونوسەرە سۆڤیەتیانەی کە بەتونترین شێوە هێرش کراوەتە سەر بەرهەمەکانیان لەلایەن بیرۆکراتیەکانی حیزبدا- نموونەی بلنیاکو وزوشانکۆ وئیخماتوڤ و دورنتسێڤ وباسترنام-ئەوانە تەنها نین بەڵکو هاوەڵێکی زۆریان هەن لەو ولاتانەی لە ژێر چەپۆکی کۆمەنیستی دان.[3]

ناسازی حەتمی لە نێوان

بەهرەی ئەدەبی و پاوانکردنی حیزب

بەر لەوەی دەست بکەین بە نمایشێکی کورتی چارەنوسی نوسەرانی هەر چوار گۆشەی جیهانی کۆمەنیست، واچاکە چاوێك بەو نەسازیانە سەرەکیانەدا بخشێنین کەلە نێوان نوسینی بەرز وباڵای ناوەڕۆکدار ورژێمی کۆمەنیستدا دروست دەبن.

نەسازی لە نێوان بەهرەی ئەدەبی تاك و پاوان کردنی حیزبیدا زۆر ڕوون و ئاشکرایە چونکە حیزب سورە لەسەر چەپۆك بەسەر کردنی تەواوی ئەدەب و هەروەها سوریشە لەسەر بەداردەست کردنی ئەدەب، هەروەها بە ئاشکرا ڕق وقینەی خۆی دەنوێنێ لە دژی بلیمەتی وبەهرەی تاك، هەروەها سوریشە لەسەر پێکچونی شێوە وناوەڕۆك، بۆیە دیکتاتۆریەتی کۆمەنیستی وئەدەب لە بنچینەدا نەساز وناکۆکن. ئەوەش بۆتە هۆی دوژمنایەتی یەکی هەمیشەیی لە نێوان ئەدیب و گزیری پۆلیس بەهۆی جیاوازی نێوان سروشتی هەر یەکێکیان.

زمانیش لە ژیانی حیزبی کۆمەنیستدا ئامرازێکی گرنگ وورد وگەلێکیش ترسناکە. لە هەمان کاتدا زمان ڕۆڵێکی گرنگی هەیە وەکو ڕێ ورەسمێك (گقوس) ، بۆیە پێویستە بەکار بهێنرێت بە پێی ڕێنمویی ڕاستی تقوسەکان.

نوسینی (دەستەواژەیەکی چەوت) یان دەربڕینی ووتنی لە دوان ونوسینە حیزبیەکان دا. کارێکی پڕ مەترسیە، چونکە کەمترین لادان لە کلێشەی پەسنکراوی ڕەسمیدا کارێکی دەگمەنە وهەموو کەسێك زاتی کردنی ناکات. چونکە گۆڕینی کلێشەی

٣ بی گومان ئەو نوسینە لە سەردەمی حوکمرانی ولاتە کۆمەنستەکان نوسراوە.

Kurdistan.net

www.kurdistannet.org
8-8-2003 3:27

دەستەواژەکان کاری تایبەتی ڕەهبەری باڵایە (پاسەوانانی بیروباوەڕ: ستالین یان خرۆشۆڤ یان ماو) یا کاری ڕەهبەرانی کەرتی ئابوری ورۆشنبیری وکەرتەکانی ترە.

ئەوەش وای پێویست کردوە لەسەر فەرمانبەرانی حیزب لە کاتی دەرچونی (دەستەواژەیەکی چەوت) لە زمان و پێنوسیاندا، ڕەخنەیەکی خودی توند وتیژ لە خۆیان بگرن. لەسەردەمی ستالیندا وا باو بوو ئەوانە حەواڵەی ژێر خاك بکرێن. بە گوێرەی گزیری پۆلیسیش، کەمترین گۆڕین ولادان لە دەستەواژەی سەرەکی تقوس دا مەترسیەکی گەورەیە. سەرکەوتنی گزیری پۆلیسیش هەروەها ژیانیشی بەندە لەسەر توانای پاراستنی شێوەی سەرەکی پەسندکراودا. بۆیە گزیری پۆلیس لە شێوەی سەپێنراو دەترسێ ڕێزی لێ دەگرێ.

جادروشمەکان ودەستەواژە تقوسیەکان دەگۆڕێن بە پێی گۆڕانی پلان و ستراتیژیەتی حیزب.

پێویستە لەسەر گزیری پۆلیس لە کاتی پێ هەڵگەڕانی بە پەیژەی پڕ مەترسی پلە وپایەی حیزبدا، بە شێوەیەکی ئۆتۆماتیکی هەموو ڕوداوێك ومەسەلەیەك لە ژیانی تایبەتی وگشتیدا ببەستێتەوە بەدروشمێك لە دروشمە هاودەمەکانی حیزب یان بە دەقێك لە دەقەکانی مارکسیزم و لینینزم، بۆیە گزیری پۆلیس زۆر بە ئاسانی وتوتی ئاسا درووشم ودەقەکان دەڵێت دەڵێتەوە[4]. هەروەك چۆن پەندێکی کۆنی مۆسۆکۆیی دەڵێت: (هەموو شتێك قەدەغەیە ئەوەش ڕێی پێدرا دەبێتە تۆپزێ وزۆرە ملێ) .

بۆیە لە کاتێ ڕێگا دەدەنە گزیرێکی پۆلیس شتێك بڵێ، لێی ڕادەبینن کە دەقاودەق ئەوە بڵێ کە دروشمی هاودەم و سەپێنراوە. چونکە ئەو باش دەزانێ لادان لەزمانی (پراڤدا) [5] مرۆڤ دەخاتە مەترسیەوە نەك بەتەنیا مەترسییە بۆ ئەوەی ئەو لادانەی لێ دەدات، بەڵکو بۆ ئەوانەش مەترسی‌یە کە گوێیان لێ دەبێت ولە ئاستیدا بێ دەنگ دەبن.

ئەدیب مرۆڤە و گزیری پۆلیسیش قامچی تەمبێ کردنە

نوسەر گزیری پۆلیس دەوروژێنێ بە تەوسە ڕەخنەکانی، هەروەها زیاتر ڕقی دەبزوێنێ لە کاتی گوتنی ئەو شتانەی کە دەیەوێ بە شێوەی جۆرا وجۆر بە پێچ وپەنا بیڵێ.

بۆیە نوسەر لە گۆشەی نیگای گزیری پۆلیس دا مرۆڤێکی ڕواڵەت باز وڕوهەڵماڵراوە وبەرپرسیار نی‌یە بەرامبەر قسەکانی.

گزیری پۆلیسیش لە وڵاتە کۆمەنیستیەکاندا (زێوانی) هەرە بەرزە. گزیر زۆر بڕوای بەوەیە کە جگە لە ڕەهبەری هەرە مەزن یاڕەهبەرانی مەزن دا کەس بۆی نی‌یە ڕیزی تایبەتی وجەماوەری هەبێت لە ژیانی حیزبایەتی وگشتیدا، چونکە ڕیز وجەماوەریەتی دوو شتن تەنها حیزب مافی بنیاتنان وڕوخاندنیان هەیە. چونکە پێویستە هەموو شتێك بڕیاری لەسەر بدرێت لە مەڵبەندە جۆربەجۆرەکانی حیزبدا.

بەڵام نوسەران بەپێی سروشتی کارەکەیان ڕیزی تایبەتی بۆ خۆیان بنیات دەنێن، جەماوەرێکی زۆریش سەرسام دەکەن بە نویسنەکانیان، دوور لە بڕیارەکانی حیزب. چونکە بەهرەی تاکە کەسی لە توانای هیچ گزیرێك دانی‌یە دابەشی بکات وچاودێری بکات. ئالەو خاڵەوە مەترسی‌یە بێ شومارەکان سەرهەڵدەدەن. گزیری پۆلیس داوا لە نوسەر دەکات بەژدار بێت لە خەباتی سیاسی ڕۆژانەی حیزب. چونکە هیچ کەسێك و شتێك ناتوانێ لەدەرەوەی سیاسەتدا بمێنێتەوە بە بێ لایەنی.

بەڵام هەتا لێرەش بەربەستێکی دەربڕین لە گۆڕێدا هەیە چونکە مەبەستی گزبیری پۆلیس لە نوسینی سیاسیدا ئەو ئەدەبەیە کە بریتی‌یە لە چەکێکی پڕوپاگەندەی بۆ بڵاو کردنەوەی سیاسەتی ڕۆژانەی حیزب.

دەبینین گزیری پۆلیس نوسەری بەناوبانگ (دیکنز) ستایش دەکات چونکە پەردەی لاداوە لە سەر ئەو ژیانە چەرمە سەریە وتاڵەی کەلە وڵاتەکەی بەرچاوی کەوتوە.

بەڵام تیاچوون و لەناوچون بەشی ئەو نوسەرەیە کەزات دەکات بەهەمان شت هەڵسێت لە یەکێ لە وڵاتە کۆمەنیستیەکاندا. نوسەریش زۆربەی جاران دژی گزیری پۆلیسیش دەوەستێ وهەڵی دەداتێ لەسەر نەتەوە ستەمدیدە وهەژارەکانی وڵاتە کۆمەنیزمی‌یەکان. بەڵام هەر کە ئەو هەڵوێستەی نیشان دا یەکسەر ڕاوڕاوێنەی پێ دەکرێت لە لایەن کاربەدەستان بە بیانوی

[4] لە ڕاستیدا ئەوە ڕەفتاری هەموو گزیرێکی حزبی‌یە بەبێ هەلبواردن.

[5] (ڕۆژنامەیەکی بەناوبانگە دەمڕاستی حیزبی کۆمەنیستی سۆڤیەتە)

ئەوەی کەبوختان هەڵبەستێکی نەگریسە لە دژی بنیاتنانی کۆمەنیستی. گزیری پۆلیس داوای پەیڕەوکردنێکی توندو تیژ دەکات لە نوسەران، ئەوانیش هەڵبەتە ڕقیان لە توندو وتیژیە لە پەیرەو کردندا.

لەلای گزیری پۆلیس زۆربەی کۆمەڵایەتی گرنگترە لە تاکە کەسان و تاکایەتی. بەڵام لای نوسەران بەختیاری وخۆشگوزەرانی کۆمەڵگای مرۆڤایەتی پێوانە دەکرێ لەسەر بنچینەی خۆشگوزەرانی گەل وەکو تاك.

نووسەر دەنگی دەخاتە پاڵ دەنگی باسترناك کەدەڵێ مرۆڤ لە دایك بووە بۆ ئەوەی بژیێ، نەك خۆی ئامادەبکات بۆ ژیان. گزیری پۆلیسیش باوەڕناکات کەشتێکی ڕاست وجوان هەبێت بە شێوەیەکی سەربەخۆ دوور لە ئامانجەکانی حیزب ودوور لە ناوەڕۆکی سیاسەتی حیزبدا. گزیری پۆلیس داوا لە نوسەر دەکات گیان لەبەرە مرۆییەکانیان وا بۆ دەستەمۆ بکەن بە جۆرێك نە پرسیار بکەن ونە گفتوگۆ. بەڵام نوسەر ئامانجی ئاشکراکردنی نهێنیەکانی گیان لەبەرە مرۆییەکانە.

بەو شێوەیە دەبینین کەوا نووسەر وگزیری پۆلیس هەرگیز ناتوانن بە ئاشتی وبە تەبایی بژین لە وڵاتە پۆلیسیەکاندا.

ئەدەبی سۆڤیەتی

ژمارەی پێوانی تۆماردەکات لەو بەرهەمانەی کە لە ئەنجامی ترسەوە دێنە کایەوە

قۆناغەکانی ئەدەبی سۆڤیەتی

دەتوانین ئەدەبی سۆڤیەتی لە سەرەتای شۆڕشەوە دابەش بکەین بۆ چوار بەشی سەرەکی: بەشی یەکەم لە ساڵی١٩١٧ وەتا١٩٣٠ دەگرێتەوە. لەو ماوەیەدا نووسەر کەمێك سەربەستی پێدرا، بۆ ئەنجامدانی ئەزموون، وداهێنانی ئەدەبی.

لەدەورانی ١٩٣٠ زەبری کوشندەی سەردەمی ستالینی زۆر بەتوندی بەر پیاوانی ئەدەب کەوت. ئەوەش سەرەتای ماوەی دووەم بوو-ماوەی دیکتاتۆریەتی ستالین هەتا ساڵی ١٩٥٣ کە دەرگای کردەوە لەسەرماوە کورتەکەی سێیەم، کە پێی دەڵێن ماوەی (واڵابوون) ، لەکاتێکدا ماوەی ١٩٥٨-١٩٥٩ خۆی دەنواند وەکو دەرگا واڵاکردن لەسەر قۆناغێکی توندڕە وبەرە ودیکتاتۆریەتی سەرتاسەری خرۆشۆف.

ماوەی دووەم کە بۆ ماوەی دوو پشت ودوو نەوەی لە ئەدەبیاتی سۆڤیەتی خایاند، ئەو ماوەیە بەناهەموارترین سەردەمی ئەدەبی سۆڤیەتی دژمێردرێت. ئاشکراشە کە نایابترین بەرهەمی ئەدەبی سۆڤیەتی لە دوو ماوەی یەکەم وسێیەم دابەچاپ گەیەنرا، چونکە سەربەستی‌یەکی نیسبی لەو دوو ماوەیە هەبوو ئەگەر بەراورد بکرێت لەگەڵ ماوەکانی تردا.

لەو ماوانەدا ماوەی کورت ودرێژ لە بەبەست کردن ووالاکردن لە ئالۆ گۆڕدابوون بەپێی بارودۆخی سیاسی. هەڵبەتە ڕژێمی سۆڤیەتیش نموونەی حوکمی سەپێنراوە بوو بەسەر هەموو ئەو وڵاتانەی کە لەژێر چەپۆکی فەرمانڕەوای کۆمەنیسیدا دەژیان.

ئەدیبان ئەم وڵاتانەش لە هەمان بۆتەی ئەزموونی ئاوەڵە ڕوسیەکانیان تاقی کرانەوە، بەڵام لەگەڵ یەك جیاوازی، ئەویش ئەوەیە کەئەزمونی چوار نەوەی سۆڤیەتی سەپێنرایە سەر یەك نەوە بە هەموو تاڵی وسوێریەکانی‌یەوە، بۆیە دەبینین کاردانەوەی ئەو وڵاتانە خێراتر وتونتر وبوو.

لەسەرەتای شۆڕشدا زۆر لە ئەدیبە ڕوسیەکان کۆمەنیستی دڵسۆز بوون، کەئێمە ئەمڕۆ ناویان دەبەین بە کۆمەنیستە ئەندێشەییەکان یان خولیامەندەکان (هواە) یا باشتر ووردتر وەسفیان دەکەین بە (هاوڕێیانی ناو حیزب) ئەو بیرۆکەیەی کەدەڵێت نووسەر وەکو سەربازێکە لە (بەرەی ئەدەب) دا دەجەنگێت لە پێناو سەرکەوتنی کۆمۆنیزم لە جیهاندا، پێشوازیەکی گەرمی لێکرا لەلایەن نووسەرانی چەپ ڕەو. لەپاش سەرکەوتنی شۆڕشی بەلشەڤی زۆربەی زۆری ئەو نووسەرانەی کە لەدوایدا لە سێدارە دران یان ناچارکران دەمیان داخەن یان ناچار کران خۆکوژی بکەن، زۆربەیان (سەرەتای لیلیڤیتش) یان قەبوڵ کرد کە دەڵێت: "ئامانجی سەرەکی ئەدەب وهونەر بریتی‌یە لەدرم کردنی خوێنەر بە میکرۆبی (ئایدیۆلۆژیای) چینی فەرمان ڕەوا- واتە ئایدیۆلۆژیەتی مارکسی‌یە بەلشەفیەکان (لەدوایدا لیلیڤیتش لەسێدارەدرا بە تاوانی لادان".

لەو سەردەمەدا حیزبی بەلشەڤی تاقە پاوانکەرێك نەبوو وەکو سەردەمی ستالین. بەڵکو هێشتا ماوەی پێر وگرۆهەکانی تر تاڕادەیەك هەبوون، بۆیە چەند تەوژمێکی ئەدەبی جۆرا وجۆر هەبوون لە ناو حیزب ولە دەوروبەری حیزبدا، کە هەڵوێستی خۆیان دەربارەی خەباتکردن دەربڕی، ویستیان دیکتاتۆریەتی ڕۆشنبیری پرۆلیتاری دروست بکەن.

هەر وەکو ئەڤرباخ[6] گوتی: "پاش ئەوەی دەسەڵاتی سیاسیمان وەگیرکەوت، پێویستە لە مەیدانی ڕۆشنبیریش سەرکەوین وفەرمانڕەوایی بکەین".

دەبێ حیزب ئەدەب بخاتە ژێر چەپۆکی خۆی بەبێ دڵ لە دڵ دان

لەو بارە ناهەموارە وشڵەژاوەدا زۆر لە شاعیرانی (هاوچەرخ) ونوسەرە سیمبۆلیستەکان هەستیان کرد کە شوێنی ڕاستە قینەیان لە یەکێك لەو دەستە وتاقمە نوسەرە کۆششکەرانەیە. ئەو دەستەو تاقمانەش یا (کۆمەڵانی نووسەرانی پرۆلیتاریان) یا ئەو تاقمانەن کە ناوەکانیان بەڵگەن لەسەر گیانی شۆڕشگێڕی وتێکۆشەریان.

یەکێك لەو تاقمانە دەی گووت دەبێ حیزب دەست بەسەر ئەدەبدا بگرێ بەبێ سێ ودوو. لە مۆسکۆش ئەو ئەدیبانەی کەپشتا وپشت دەگەڕانەوە سەر چینی پرۆلیتاریا ناویان لە کۆمەڵەکەیان نابوو (کورە) ((کورەی ئاسنگەر)) ئەوانە جاڕیان دا وگوتیان ئەدەبی پرۆلیتاری ئەو ئەدەبیە کە کەسێتی چینی پرۆلیتاریای تێدا ڕەنگ بداتەوە. هەروەها دەستەیەکی تریش هەبوون بەناوی (کۆمەڵی تشرینی‌یەکەم) کە ئیفرباخ و کیرنسکی وگەلێك کۆمەڵەی ناوچە گەورەکانیش سەر بەو کۆمەڵەیە بوون. هەروەها شاعیرانی (ئایندەش) خۆیان بەگەر شۆڕشدا ولەدوایشدا (بەرەی چەپڕەوی نووسەران) یان پێك هێنا. سەر کاروانی ئەو بەرەیەش شاعیری بەناوبانگ ڤلادیمێر مایکۆفسکی بوو ئەو مایکۆفسکی‌یەی کەدروشمی (دوا ڕۆژ لە خزمەت شۆڕشدایە) ی داهێنا. لە ساڵی ١٩١٨ چەند دێڕێکی نووسی لەژێر ناونیشانی (مەرسومێك بۆ لەشکری هونەر) کە تێیدا دەڵێ:

تەنیا ئەوانە کۆمەنیستی ڕاستگۆن:
کە پردی پەشیمانی دەروخێنن
ئایندەیی‌یەکان!
بابەس بێ هەنگاو سستی
بەرەو ئایندە ڕۆکێت ئاسا ڕێکەون!

زۆربەی کۆمەڵە ئەدەبیەکان ئۆرگانی وەرزیانەی تایبەتی خۆیان هەبوو، هەروەها لە هەموو دەزگا چاپەمەنیەکان نوێنەری خۆیان هەبوو. هەروەها پەیوەندیان ڕاستەو خۆبوو بە حیزب ونوسینگە دەوڵەتیەکان کە زۆر لە فەرمانبەرانیان ئەندامانی ئەو کۆمەڵە ئەدەبیانە بوون.

گرنگترین فەرمانگەی حکومەت لەنەزەری ئەدیبانەوە تا ئێستا (ڤلاڤالیت) بوو، واتا کارگێڕی سەرەکی کاروباری ئەدەب، کە لێپرسراوی چاودێری وبلاوکردنەوەبوو. ئەو فەرمانگەیەش ڕاستەو خۆ لە ژێر ڕکێفی (ئیجیتروب) [7] دابوو.

یەکێك لە هەرە گرنگترین خاڵ کە شۆڕش لە ڕژێمی نوێدا ڕەچاوی کردبوو، ئەوە بوو کە ئەدیبان تا ڕادەیەکی زۆر پشت بە گزیرە سیاسیەکان ببەستن، یا ڕاستر بڵێین بە گزیرانی پۆلیس، چونکە گزیرانی پۆلیس تەنها فەرمانبەرێك بوون لە دەزگای پۆلیسی نهێنیدا.

بەر لە جێگیر بوونی دیکتاتۆریەتی سەرتاسەری، ئەدیبان هەوڵیاندا کەوا لە گزیرانی پۆلیس بگەیەنن کەوا دەتوانن خزمەتی چاکتر بە پارت وشۆڕش بگەیەنن بەبێ هاریکاری ئەوان، گزیرانی پۆلیسیش بەشێوەیەکی گشتی لەو ماوەیەدا هەوڵیان نەدا دەست بخەنە شێوازکاری مادامەکێ نێوەڕۆکی ئەدەبی بۆنی دوژمنایەتی کردنی لێ نەدەهات.

لە ڕاستیدا ئەو کۆمەڵە ئەدەبیانەی کە لە نێوان خۆیاندا لە پێشبڕکێ دابوون، ئەو پێش بڕکێ‌کردنە لە گزیرانی پۆلیس سامناکتر بوو، بە تایبەتی ئەگەر کۆمەڵێك پەیوەندیەکی باشتر ولەبارتری هەبوایە بە پۆلیسی سۆڤیەتی‌کە ئەوەش دەبووە نوشوستی حەتمی بۆ کۆمەڵەکەی تر.

تێبینی کوردستان نێت:

ئەم نووسینە بیروبۆچونی نووسەرەکەیەتی، کوردستان نێت لێی بەرپرسیارنییە.

---

[6] ئەوەی لە سێدارە درا وەکو لادەرێك.

[7] (واتە فەرمانگەی حیزب بۆ هاندان و پڕو پاگەندە کردن).

Kurdistan.net